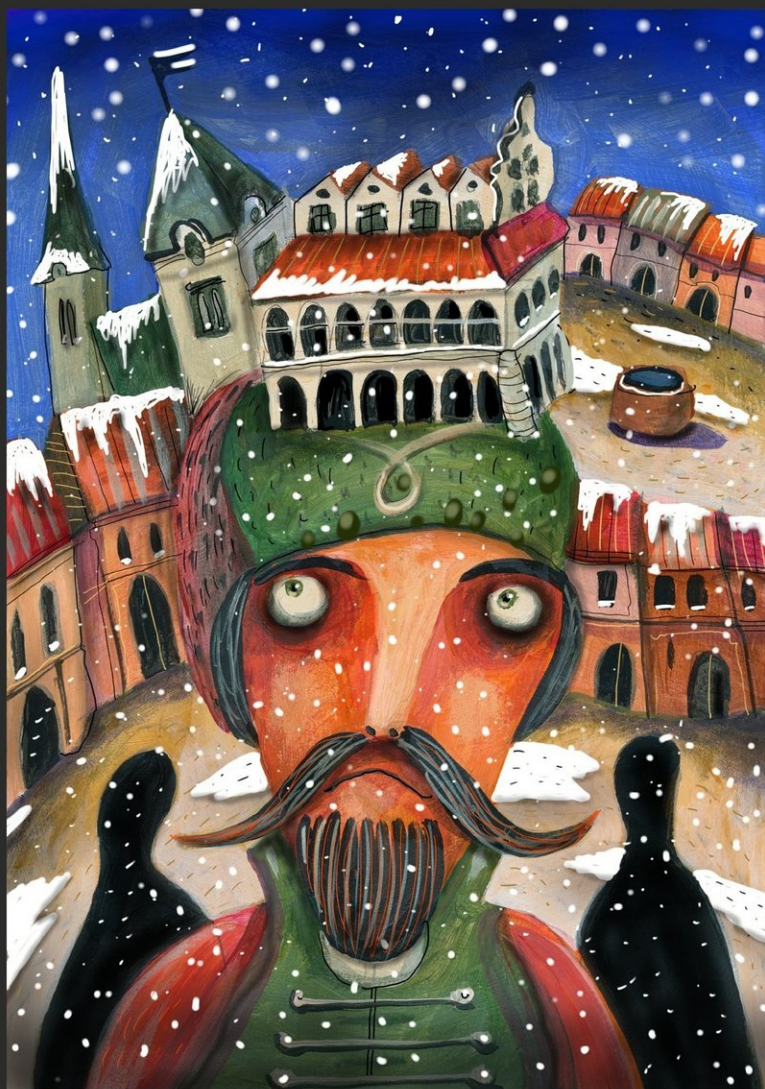

KÁLMÁN MIKSZÁTH

ČIERNE MESTO

MARENČIN PT

KÁLMÁN MIKSZÁTH

ČIERNE
MESTO

KAROL WLACHOVSKÝ

*obálka
Fero Kyták*

MARENČIN PT

*Preklad knihy podporil
Magyar Fordítóház Alapítvány, Budapešť-Balatonfüred*

*Vydanie knihy podporil dávno odmlčaný kritik Karol Padák,
alias pán Vrchovský (1941 – 2016)*

Kresba: Ivana Gibová

© Marenčin PT, spol. s r. o., 2018
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marenčin@marenčin.sk www.marenčin.sk
Translation, notes and epilogue © Karol Wlachovský, 2018
Cover illustration © Fero Lipták, 2018
Cover and design © Katarína Marenčinová, 2018
758. publikácia, 1.vydanie

ISBN 978-80-569-0278-3 (viaz.)
ISBN 978-80-569-0279-0 (ePDF)
ISBN 978-80-569-0280-6 (ePub)

Vstupná poznámka

Románový dej sa plynule odvíja od prvých výstrelov na novo-ročnej poľovačke (1700) v levočskom a hrhovskom chotárnom pomedzí a čitateľ si vôbec nemusí uvedomiť, že autor striedavo rozpráva o vymyslených osobách a udalostiach vo fiktívnom rozmere diela a o skutočne žijúcich osobách a historických udalostiach v reálnom rozmere diela. Rozlíšenie týchto dvoch rovín románu nie je potrebné so zreteľom na hodnovernosť autorskej výpovede, ale je dôležité z hľadiska historického pozadia, ktoré je súčasťou územia Slovenska v dejinách Uhorského kráľovstva, hoci v centre autorovej pozornosti sú (pozvoľna pomadařčovaní a poslovenčovaní) Spišskí Nemci (Sasi) a ich spišské centrum Levoča. Vonkoncom nie je totiž náhodné, že vo svojej najpochmúrnejšej próze K. Mikszáth vysúva do popredia spomínané etnikum osídlené v Uhorsku, ale slovne nevypovedané poučenie adresuje väčšinouým Maďarom po krízových rokoch 1905/06 na začiatku 20. storočia pred prvou svetovou vojnou. Konceptuálny (pojmový) preklad si kladie za cieľ naznačiť zložitú skladbu a kompozíciu slovenskými jazykovými prostriedkami, ale kónatčné súvislosti v beletristickom štýle zostávajú značne zahalené. Tie sa do istej miery odhalia v nižšie uvedených poznámkach a vysvetlivkách. Historické antroponymá a ojkonymá dokumentujú overené koordináty. Poznámky a vysvetlivky sa nezmieňujú o mnohých fiktívnych menách a názvoch, lebo o nich by mohol niečo povedať iba sám autor. Napríklad v poznámkach chýbajú zmienky o románových hodnostároch Levoče, konkrétne o dvoch nebohých richtároch, lebo ide o fiktívne osoby. (Iba o treťom fiktívnom richtárovi Fabriciusovi možno povedať, že pochádza z levočského patricijského rodu.)

Autorov rozprávačský štýl miestami narušujú faktografické opisy každodenného života spišského obyvateľstva koncom 17. a na začiatku 18. storočia. Informácie (a zavše celé štylizácie bez uvedenia prameňa) autor preberá z preštudovaných historických publikácií. Zachovala sa predovšetkým dokumentácia

výpožičiek týchto prác spišského historika *Kálmána Demkóa*. Konkrétne ide o tieto publikácie: 1. *A szepesi jog (Zipser Willkühr)*, Budapest 1891; 2. *A szepesi százok ősi élete* (Prastarý život spišských Sasov), *Lőcse* (Levoča) 1896; 3. *Lőcse története* (Dejiny Levoče), *Kassa* (Košice) 1898. Ďalšia pramenná literatúra nie je uvedená v autorských poznámkach: *István Görgey: A Görgey nemzetség története* (Dejiny rodu Görgeyovcov), časopis *Századok* (Storočia), Atheneum 1904; *Albert Görgey: A Görgey nemzetség* (Rod Görgeyovcov), *Igló* (Spišská Nová Ves) 1909.

1. kapitola

O niektorých predošlých udalostiach a detailoch, ktoré treba nevyhnutne poznať

Pavel Görgej v tőkőliovských časoch¹ bol vychýreným podžupanom Spišskej stolice. Vtedy svet bol zlý, neistý. V pondelok pán bol ešte labanc,² v stredu už rozkazoval kuruc.³ Ľudia museli tancovať medzi vajcami, ale po chybných krokoch praskali hlavy. Pravda je však taká, že vtedy ľudské hlavy boli lacnejšie než vajcia.

To nič, zato predsa len je moc a pôsobí na človeka ako morfium, zakaždým si jej žiada viac a viac. Napokon, moc bola nepohodlná iba smerom nahor, smerom nadol je vždy pohodlná.

Pavel Görgej⁴ bol celkom zámožný pán, jeho rod na Spiši mal náležitú autoritu, ale tá už predsa len nebola taká, aká bývala za nebohých Árpádovcov,⁵ nech im Boh dá večný pokoj, keď na ich krajinu raz už vymeral večný nepokoj.

Čas teda plynie, uplýva a Görgejovci sa zošmykli trochu nižšie... Ich prvého predka Arnolda⁶ a jeho synov ešte ctila hodnosť saských grófov a boli to najväčší oligarchovia v prilahlých poľských končinách. Spomínaný Arnold prilákal Sasov do neobývaného Spiša, pravda, iným spôsobom, než legendárny Potkaniar z Hammelnu⁷ lákal Sasov do Sedmohradska. Títo boli múdri a píšala by ich nebola očarila, lebo chceli sluby a výsady, ktoré aj dostali. Navyše kráľ, jeho veličenstvo Belo IV., mu daroval aj trochu pôdy, kúsok zeme medzi Dunajcom a hodvábnymi spenenými vodami Popradu, lebo Arpádovci boli gavalierski králi, pôdu nemerali v katastrálnych jutrách,⁸ ale od jednej rieky po druhú. Obdobne aj Arnoldovi synovia boli veľkorysí ľudia, osobitne gróf Jordán.⁹ Kráľ Ladislav IV. im aj daroval obec Hrhov.¹⁰ Stadiaľ vzali svoje rodové meno.¹¹

Vlastnili rozsiahle územné celky a na Spiši udávali tón. Z ich radov vyšiel zástup grófov, kráľovských a dvorných úradníkov,¹² neskôr cez dlhé pokolenia sedeli v kresle hlavného župana

stolice. Ale iba Boh vie, ako sa vtedy otáčala zem (vari na hrote meča), no dosť na tom, že pozvoľna schudobneli a zaradom ich zatienuli nové dynastické rody. Prišiel mocný Čák,¹³ prišli Zápoľskovci,¹⁴ Turzovci¹⁵ a v čase udalostí Čákovci,¹⁶ ktorí ich zastierali a uberali im čoraz viac zo slávy a autority. Hoci Dunajec a Poprad aj naďalej tiekli tam kde predtým, zeme medzi riekami im už nepatrili, a to, čo zo zeme tu aj tam ešte zostalo, nestálo za veľa a akoby bol ostareľ aj rod, už z neho nevychádzali vodcovia a štátnici, nanajvýš iba bežní podžupaní a hlavní slúžni, hoci stosedemročná kežmarská cigánka veštila pánu Michalovi Görgejovi, že jeho rod je ešte vždy taký zdravý, aký bol predtým, ibaže nateraz zimuje a odpočíva, a táto zima potrvá dvesto rokov a po dvesto rokoch opäť z neho vypučí vetva, ktorá prevýši všetky rody sedemdesiatich siedmich krajín.

Náš hrdina, Pavel Görgej, patril už len medzi takzvaných zámožnejších zemanov, príbuzenské vzťahy pestoval s Berzeviciovcami,¹⁷ Jékelfalušiovcami,¹⁸ Mariášiovcami¹⁹ a Darvašiovcami,²⁰ jeho sestra Katarína sa vydala za jedného Darvaša do Oždian v Gemeri. Najmä preto spomínam spoločenské vzťahy,²¹ a nie dve či tritisíc jutár zeme, ktoré náležali k hrhovskej kúrii s hradným cimburím, lebo meradlom toho, kto aký je pán, bola vplyvná známosť, a majetok bol až na druhom mieste. V danom čase veľký majetok sa mohol rovnako ľahko nadobudnúť vplyvnými známosťami, ako v tom čase (keď toto píšem) vplyvné známosťi možno získať veľkým majetkom. Veľkí páni s búrlivou krvou, takí Balašovci²² a Čákovci, raz vlastnia niečo, inokedy nemajú nič, raz hop, inokedy zase trop, zavše nahonobia aj päť či šesť hradov, ale zavše nemajú nič okrem šiat na sebe a v nich sa skrývajú v temných lesoch, v hájovniach a v trstí, kde hľadajú útočisko, lebo na tom si vôbec nezakladajú, taká malá hra nimi ani nepohne. Kráľ zaberá a potom zase vracia, lebo známosť platí; ak daktorý člen rodiny dačo vyparati, medzitým sa druhý alebo tretí člen rodiny určite obtiera o kráľovské rúcho a pozvoľna sa napraví všetko.

Nie je teda vôbec čudné, že Görgejovci strácali majetok, radšej by neboli vlastnili nič, ale háčik je v tom, že sa vyradili z radu veľkých dynastických rodín. Neoplatí sa pipláť, prečo a ako sa to stalo. Vtedy na vyznačenie stačilo naplniť heslo: „Dobre sa biť a dobre ženiť.“ Zrejme sa teda ženili zle, lebo letopisy dosvedčujú, že sa dobre bili. Ale aj v iných veciach sa na nich lepila smola:

v časoch Jána Zápoľského²³ a Ferdinanda Habsburského²⁴ si zle zvolili kráľa a nakoniec aj Boha, keď si uctili Lutherovo učenie.²⁵

Zo všetkých Görgejovcov Pavel zdedil po predkoch predsa len najviac, síce neveľa majetku, zato sa mu zachovala celá pýcha rodu. Bola to postava mohutného, zavalitého vzrastu, z jej sivých pichľavých očí sálal chlad, akoby sa mu pod hustým obočím pohybovali dve ľadové gulky. Tvár špatili hrozivo vypúlené oči, ale keď rečnil na stoličnom zhromaždení, vyžarovala z nej genialita a zdala sa pekná. Pod nosom mu vyrastali huňaté fúzy, ale už nevystačili na bradu, tvorili ju už iba riedke ryšavé pradienka; veľmi vypuklé a zbrázdnené čelo pripúšťalo predvídať násťročnosť, krutosť. Pery boli zväčša úzko zovreté, úsmev nimi nepošklbával, veľmi často sa chveli iba od hnevu. Akoby táto tvár bola časť krajiny, na ktorú nikdy nesvietilo slnko, chýba jej jas, je temná a chladná a zavše ju osvetľujú iba blesky.

Mal takú veľkú hlavu, že slávny levočský klobučník pán Ján Kammleitner na ňu musel osobitne zhotovovať kloúbky; v tej veľkej hlave však bol aj rozum. Hýbal so slávnou stolicou, ako sa mu zachcelo. Hoci mal iba štyridsaťdva rokov, zvolili ho už po tretí raz za podžupana, zakaždým jednomyselne. Veľmi si na tom zakladal, lebo po každej voľbe sa vytasil týmto odvážnym vyhlásením:

– Urodzení rodáci! Ak čo len jeden je medzi vami, kto ma nechce za podžupana, nech sa prihlási, a ja neprijmem úrad, stojím tu, ináč nemôžem konať, nech Boh je mi na pomoci!

Pravdaže, spravidla zavládlo hrobové ticho. Čo by sa boli ozývali šľachetní rodáci, hoci každý z nich by bol rád videl, ako jeho sused vyskakuje proti nemu. Ale pokladali to za skok smrti. Sám Pavel Görgej bol napospol presvedčený o svojej popularite, rovnako zmýšľali aj podaktorí jednotlivci a v hĺbke svojej duše uvažovali takto: „Ja ho síce nepotrebujem, ale ostatní ho majú radi, bol by som blázon, aby ma odpravili.“

Popularita! Podivná malá šepleta. Jediná, ktorej zdanie má rovnakú cenu ako skutočnosť. Ba možnože aj vyššiu, lebo ak si myslia o človeku, že je populárny, vo verejnom živote môže dosiahnuť veľa, hoci v zásade ho aj nenávidia. Avšak nič nedosiahne, hoci ho majú radi, ak nebadáť, že ho majú radi. Skutočné fakty sú zaiste pevné žulové balvany, ale jednako zdanie prinieslo najväčšie kariéry. Čo je pravda, to je pravda, ani pes nemá rád pána Pavla Görgeja, ale vyznačenie „uctievaný s láskou“

prischlo na jeho osobu tak, že z nej sa to nikto neodvážil zoškra-
bať. Považovali ho za krutého, povýšeneckého a naostatok aj
lenivého človeka. Lenže časť týchto nedostatkových vlastností
v podstate bola takisto len zdaním. Jeho krutosť a tyrania boli
vcelku iba dôsledkom jeho výbušnej povahy. Vtedy bol priam
rabiátny, ale keď ochladne, spravidla vstúpi do seba a oľutuje, čo
vykonal, a zavše to aj napraví.

V Levoči na zhromaždení raz ochorel, povrávali, že dostal zim-
nicu, a jeho felčiar, pán vedátor Andrej Plasník, jednoducho doňho
pchal chinín, ale zima ním besne lomcovala, nijaký prostriedok
nepomohol; celé dni ležal vo svojom stoličnom byte, vyslal svojho
husára do Hrhova, aby mu gazdiná Marjáková poslala flanelovú
spodnú košeľu. Husár mu ju aj doniesol, ale keď si ju obliekal,
zbadal, že gazdiná neprišla horný gombík, čo ho náramne napa-
jedilo, vyskočil z postele, nahodil na seba šaty, vybehol, vysadol
na husárovho koňa, ktorý vonku prešlapoval, a odcválal.

– Kamže, kam? – kričali naňho prekvapení stoliční páni.

– Pre lásku božiu, čo robí milostivý pán? – vystrašene zvolal
prichádzajúci felčiar.

– Na chvíľu si musím odskočiť domov, – odpovedal chrapľá-
vým hlasom a oči mu iskrili, – vyobšívaj gazdinú.

Pol hodiny cváľal po starej kľukatej hradskej do Hrhova, zatiaľ
sa mu vyparila zlosť a tesne pred Hrhovom sa pekne potichu
otočil a vo veľkom vzrušení mu pominula aj zimnica.

V tomto ohľade sa poznal dokonale tak, že kladu, dereš a ostat-
né správne náčinie zamkýnal do komory a po každom použití
niektorý kraviarik musel vyniesť kľúč a priviazať motúzom na
vysoký konár jedného z topoľov vo dvore. Keď pán podžupan
opäť potreboval kľúč, vzal svoju pušku a strieľal naň dovtedy,
kým nespadol. Takto sa trochu rozptýlil a zavše trvalo aj celú
hodinu, kým trafil, lebo ruka sa mu triasla od zlosti, a spravidla
utrafil až vtedy, keď sa upokojil, a tak pokojnejšie, chladnokrv-
nejšie pristúpil k prípadu a trestu previnilca a poväčšine sa sám
zavaroval pred pochabo vyhlásenými rozsudkami.

Nepochybne sa usiloval o spravodlivosť, takže nebol zlý člo-
vek. Nie, nie, Görgej mal iba kyslú povahu, strpčovali ho údery
osudu. Darmo bol rozumom stolice, keď nevedel tri veci.

Nevedel zabúdať, nevedel jesť a nevedel spať. Pritom – čo by
nebol dal za dobrý, naozaj hlboký spánok! V okolí kaštiela, ako
aj susedným sedliakom, vyhubil celé rody kohútov a kázal vyňať

dvadsaťpäť palíc kraviarovi, ktorý vytruboval na úsvite. Neradno ho bolo vyrušiť najmä v popoludňajšom driemaní. Na to doplatilo mnoho ľudí. Lebo popoludňajší spánok je sladký. Nočný je od Boha, ale ten popoludňajší človek uchmatne od stolice, ak je stoličným úradníkom. Preto je drahší.

Pod jeho oblokom každý živý tvor musel chodiť po prstoch, a keď vstal od obeda, čo dal na vedomie výstrel z mažiara na bašte, v neďalekom mlyne museli prestať mlieť, lebo klepot mlyna by rušil pána podžupana. Všetci sa mali na pozore, aby nebol hluk: studňa nesmela škripotať, reťaz nerinkotala, mažiare nemohli drviť, lebo milostpán drieme. Zakázané bolo spievať a nahlas rozprávať. Starý záhradník Michal Apró sa držal svojho malého rozumu ešte aj vtedy, keď z nejakého neodkladného dôvodu musel prejsť popod obloky: vyzul si podkované čižmy z hovädzej kože, v zime si natiahol kapce, v lete zase bosý prešiel nebezpečné územie.

Prihodilo sa, že cez prázdniny vnuk raz navštívil Apróovcov. Starí rodičia mali radosť z chlapca, ktorý už vstupoval do panského stavu, lebo otec, kežmarský medovníkár, fyzicky menej zdatného chlapca dal učiť za kňaza. Chudáci starostliví starí rodičia by ho kúpali v mlieku a masle, jednodaj sa zvrátili okolo neho, ofúkli mu ešte aj miesto, kde ho usadili, a hľa, čo sa nestalo, hoci ho nechali osamote možno iba na minútu či dve. (Ach božemôj, či tie deti zakaždým nevymyslia, čo sa nesmie robiť.) Šarvanec niekde na skrini zazrel harmoniku, vzal ju, vyšiel s ňou do tieňa na dvor, sadol si pod lipu práve pod oblokom podžupanovej spálne a veselo spustil starú zádumčivú pieseň:

*Budín, Budín, či raz niekto uverí,
za teba tieklo veľa uhorskej krvi.*²⁶

Netrvalo to viac ako minútu, len do chvíle, kým ľudia na dvore ho nepobehli upozorniť. Pani Apróová (bola to už šuchtavá žienka) bezmála letela, že naškrobené čisté sukne jej len tak šušťali, a vyrhla harmoniku chlapcovi z ruky:

– Ticho, ty nešťastník! Zaraz sa stadiaľ pakuj!

Strhla ho so sebou, láskavo starostlivo zaclonila chlapca svojou zásterou, viedla ho cez pichliače a bodľačie, lebo už bolo počuť, že sa otvára oblok (jaj bože, môj stvoriteľ!) zahrmel ostrý, rozkazovačný hlas:

– No, čo je?

Odpoved neprichádzala. Görgej počul iba čoraz vzdialenejší suchot v kriačínach.

Celkom bez seba vybehol s očami podliatymi krvou na dvor, z ktorého pán Apró počas svojho dlhého záhradníčenia vyčaril rozprávkovú záhradu. Pomedzi velikánske stromy vysadil nádherné kríky a zo skvostných kvetov vytvoril úhľadný erb Spišskej stolice, ktorý zostavil z erbu Turzovcov, Berezeviciovcov a Draveckovcov,²⁷ ale jednorožca vybral z erbu Korotnokyovcov.²⁸ Po nedeliach sediaci z ďalekých končín prichádzajú obdivovať tento zázrak, lebo ho nepripisujú umeniu záhradníka Apróa, ale matičke zemi, ktorá sama osebe v kvetinových farbách vyhnala erb Spišskej stolice na znamenie toho, že teraz čaká kráľovský údel na Spišiakov.

(Mali sme k tomu blízko, ale už je s tým koniec, pán Tököli spolu s manželkou sa skrýva niekde na ďalekom východe.²⁹)

Sluhovia práve z krhiel polievali sadenice spišského erbu, keď sa na verande objavil Pavel Görgej.

– Privedzte sem toho harmonikára, – zrukol. – Zožeňte mi ho živého alebo mŕtveho, ale razom.

Od zlosti škripal zubami. Boli odporne žlté, lebo aj on patril medzi „pokrokárov“. (V tom čase „pokrokári“ boli tí, ktorí sa od Turkov naučili a osvojili si mužské rozkoše z fajčenia.)

Sluhovia meravo hľadeli jeden na druhého, starý Apró zbledol ako stena a Marjáková sa zase usilovne pustila do čistenia oplátkového pekáča nejakým bielym práškom.

– Kto to bol? – Görgej sa neprívetivo spýtal dunivým hlasom.

Neodpovedal nikto, hoci to všetci vedeli, ale čelad mala rada Apróovcov, a tak neprehovorila.

– Vy ste ho museli vidieť, Marjáková.

– Nevidela som, – smelo odpovedala Marjáková, – nech sa na mieste zhrbím. (Ale mala tolko rozumu, aby pritom prsty vystrela.)

– No, pekne si ma šanujete, – pajedil sa Görgej. – Ani jeden z vás to nevie?

Opäť žiadna odpoveď.

– Ani ty to nevieš, Preston?

Tak sa volal jeho osobný služobník.³⁰

– Nevie, urodzený pán podžupan.

– Ani ty, Matej?

Tak sa zasa volal jeho parádny kočiš.

– Ani ja, – zachrčal zajakavým hlasom.

Teda dobre, veľmi dobre, synáčikovia, ste veľmi dobré deti – a v zimomravom úškľabku (najkrutejší bol vtedy, keď sa vlúдне tváril) vyceril zuby, ale ak mi do polhodiny neprivediete sem toho harmonikára, dám vás vyšľahať. Skončil som.³¹

A s tým sa pobral do kaštiela a hrozne bručal; bolo počuť ako plieska dvermi a kope do psov, ktoré sa motali alebo vylihovali v izbách. Ich kvílivé zavýjanie sa vonku desivo ozývalo.

Na celý dvor teda zaľahol smútok, služobníctvo sa pošepky radilo, čo robiť, či vydať študenta, alebo nie, babka Apróová zalamovala rukami, že tento deň neprežije, a radšej skočí do studne, než by mali potrestať jej vnuka. (Božemôj, božemôj, čo by na to povedala moja chudera dcéra?) Aj dedko Apró stratil hlavu, keď počul bedákať svoju starkú, vbehol do svojej izby, avšak tam nehľadal svoju hlavu, ale ruženec, a ako dobrý katolík začal mrmotať modlitbu, hádam pomôže, iba Marjáková si založila ruky vbok.

– Ja teda kvôli nejakému pohanovi nedovolím ublížiť tomu úbohému chudému chlapcovi! Neboj sa, synak môj, beriem ťa pod ochranu. (Pohladila hlavu školáka, ktorý stál vedľa nej a triasol sa.) Choď do kuchyne a ja ju potom zamknem. Tam sa nedostane ani belzebub, kým budem preč a neurobím poriadok. Ty len choď dnu a sed' si tam pokojne, kým sa búrka neutíši. V rúre nájdeš tvarožník a husacie stehno. Ja teraz už teda idem a kľúč vezmem so sebou. A vy, pani Apróová, rozvahu a hore hlavu!

Marjáková si to potom švihla cez záhradu a stade dvermi priamo na mlat, kde cigáni vyrábali války. Najstaršie cigánča bol Peťo, dospievajúci výrastok vysoký ako šibenica. Marjáková si ho teraz vyhľadla a prehovorila dobrým slovom, aby pred podžupanom vzal na seba priestupok s harmonikou. Po dlhých priesťahoch súhlasil za mesačné prasiatko a dva bochníky bieleho chleba a nechal sa odvieť do panského dvora.

Vo dvore postávajúca čelaď a Apróovci zaraz pochopili Marjákovu fortieľ (tá teda nemala iba dlhé vlasy, ale aj rozum), veľmi priateľsky privítali záchrancu Peťu, všelijako ho povzbudzovali, duševne posilňovali a podnecovali, aby predstúpil pred pána, strašil ho iba pokrytecký Preston a šepkal mu do ucha: „Cigánik, nechcel by som byť v tvojej koži.“

Zdalo sa, že v nej sa necíti dosť dobre ani on sám, a niektoré náznaky naznačovali, že by chcel utiecť, ale Marjánková ho krčovitě držala za golier, rozčapila dvere do pracovne a s veľkým rozmachom ho priam sotila dnu.

– Tu je previnilec, urodzený pane, – nadšene zvolala.

Podžupan vylihoval natiahnutý na pohovke s medveďou kožušinou, ticho si poťahoval z čibuka a lenivo, unavene zdvihol oči.

– Aha! – povedal ľahostajne, znudene a zívom. – Pekne si hral na harmonike, Peťuško! Marjánková, dajte mu rýnsku zlatku³² a štyri šingy³³ súkna.

Mohli by sme uviesť aj ďalšie obdobné príklady na dôkaz toho, že ťažko je byť na čistom s Pavlom Görgejom. Sám bol stelesnená nevypočítateľnosť. Ale mohol vykonať čokoľvek, nemali mu to za zlé. Na jeho ceste samopašilo nejaké podivné šťastie a pred výčiny mu rozostavilo také pochabé zrkadlá, že sa v nich javili bezmála rozkošné. Iného človeka ľudia by už boli dávno skolili, jeho obraňovali. Nechajte ho na pokoji, chudáka. Toho človeka treba vedieť pochopiť. Tú jeho veľkú dušu. Stále sa sužuje za manželkou. Smúti, a vtedy nehodno odsudzovať človeka. Je podráždený, zatrpknutý, krutý, ale práve to je dôkaz, že má dobré srdce.

Ľudia však šeptali aj dačo iné (nech sa vypočuje aj druhá strana³⁴), že čas mu zo srdca už odviaľ smútok, ponechal zlé vlastnosti, a že nie je taký odmeraný asketik, ako sa ukazuje pred svetom, a keď plášť večera zakryje hrhovský kaštieľ, zavše vidieť na stenách pohyblivé tieň a počuť šuchot sukni na opustených chodbách...

Kto lepšie poznal Pavla Görgeja, tomu neveril, nie je to taký človek, ale tí, ktorí lepšie poznali hrhovské sedliacke mladuchy ako Pavla Görgeya, nepochybovali o tom, lebo krása a koketnosť potom široko-ďaleko preslávila hrhovské nevesty a chlapi zväčša zaiste zle pochodili v potýčkach „kežmarského kráľa“.

V úzkom kruhu puritánsky morálnej gergejovskej rodiny rozchyrované pletky o takom *divochovi* vyvolávali primerané rozhorčenie, iba Ján Görgej, Pavlov oveľa starší brat so zmyslom pre dobrý humor, odrážal klebety žartom:

– Ja tomu síce neverím, ale ak to aj robí, nie je to hriech. Uplynulo desať rokov odvtedy, čo zomrela nebohá Karolína. Nie je predsa z dreva, a keby bol aj z neho, nestojí ako drevený kríž

nad hrobom. Napokon, po desiatich rokoch sa aj ten vyvalí. A koniec koncov, čo koho do toho? Človek rozmnožuje svojich poddaných tak, ako vie.

Za túto repliku Mária Jánokiová³⁵ potom uštedrila manželovi Jánovi Görgejovi poriadny buchát, ale tým sa švagrova vec vymazala nielen z jeho čiernej tabule, ale aj ostatných príbuzných, lebo starší Ján Görgej bol rečníkom³⁶ rodiny a hoci nebol ani zďaleka taký nadaný ako jeho mladší brat Pavel, bol to dobrý vlastenec, veľký kuruc a čistý charakter ako čerstvo napadaný sneh.

Tak teda Pavel Görgej bol vdovec už desať rokov a odvtedy sa z neho stal aj *divoch*. Tak ho prezývali v rodine. Navyše starší brat Ján mu zvyčajne hovorieval: „Braček môj, vyskočil si z görgejovského erbu.“³⁷

Predtým to bol pokojný, láskavý človek veselej mysle, ale smrť manželky mu roztrieštla nervy. Povráva sa, že v hĺbke duše ešte aj teraz sa mu skrýva dobro a cit, ale po manželkinej smrti sa na ne usadila hrubá vrstva trpkosti, ktorú vie len zriedkakedy preraziť. Vtedy sa stal nervóznym, náladovým, tyranským divochom; skrátka, vtedy ho za to ohovárali, a teraz ho zasa začínajú ohovárať, prečo nie je aj naďalej divochom. Vari nie je ten svet pochabý?

Pokiaľ ide o nebohú pani, právom ju oplakávali. „Kladieme do zeme ozajstnú perlu,“ týmito slovami začal odobierku velebný pán Samuel Podolinci, ktorý sa pri pohrebe rozplakal, hoci by teda mal dôvod trebárs aj hromžiť.

Karolína Jekelfalušiová už ako dievča mala široko-ďaleko povesť krásavice a čo potom ešte ako nevesta! V Porubskej kronike³⁸ sa dočítame, že ako sedemnásťročná mala už deväťdesiatšesť pytačov a povýšenecký otec Juraj Jekelfaluši ju za nič na svete nechcel dať za ženu Krištofovi Mariášimu (hoci tento driečny zámožný fešák lahodil nielen jemu, ale aj slečinke), pokým nebude mať okruhlych sto pytačov. Krištof Mariáši sa teda chytil svojho rozumu a rafinovane nahovoril niekoľkých svojich dobrých priateľov, aby len tak naoko požiadali dievča o ruku, nech má starý pán po vôli. Takto kvôli dobrému vtipu zašiel tam aj Pavel Görgej s veľkou hlavou a pozrime, čo z toho vzišlo: obaja sa zamilovali na smrť, na Mariášiho meno sa zabudlo (všetky ženy sú také), bol z toho sobáš a bodka. Sám Imre Tököli otvoril svadobný tanec s pôvabnou nevestou, ktorá ho svojou krásou opantala tak, že raz či dva razy ju aj objal, čo mu ženích navidomoči zazlieval.